

PROJEV RUDOLFA HAŇKY, HLAVNÍHO VĚDECKÉHO PORADCE PREMIÉRA ČR

Vážený pane předsedo, vážená paní senátorko, vážené dámy a vážení pánové, dovoluji, abych vás pozdravil jménem předsedy vlády České republiky Petra Nečase i jménem svým.

Alespoň několika slovy bych rád zareagoval na projev předsedy Akademie věd prof. Jiřího Drahoše a současně připomenul některé aktuální otázky současné vědní politiky.

Vítám, že prof. J. Drahoš ve druhém funkčním období hodlá vést AV ČR k tomu, aby lépe reflektovala měnící se struktury vědních disciplín a aby se zlepšil její výzkumný výstup. Neberu jeho slova jako kritiku, ale jako ohodnocení situace, které platí i o většině jiných organizací. Jistě to nebude snadné, ale mohu vás ujistit, že jak premiér, tak i Rada pro výzkum, vývoj a inovace hledají cestu, jak podpořit excelenci ve vědě a jak zajistit dlouhodobou podporu, která by nejlepším institucím umožnila vybudovat a udržet pohromadě kvalitní tým, a nikoli trávit čas vyplňováním grantových žádostí. Nebude to snadné, ale doufám, že se to podaří. Novela zákona 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu a vývoje, jak se o ní zmínil prof. J. Drahoš, tomu také pomůže.

Na Akademickém sněmu z loňského prosince jsem se zmínil, že jsem jeden z těch „strejců“, kteří údajně řídí českou vědu, ale ve skutečnosti neví, která bije. Od té doby jsem se sešel nejen s autorem přirovnání, ale i s mnohými jinými, většinou mladšími vědeckými pracovníky. Pořádám pravidelná neformální setkání u kulatého stolu (čirou náhodou je v jedné zasedací místnosti Úřadu vlády k dispozici velký kulatý stůl, kolem něhož se vejde okolo 20 lidí, proto to označím), na nichž volnou formou probíráme nejrůznější otázky spojené s výzkumem, jeho financováním, organizováním...

Omezená možnost a někdy i omezená schopnost skutečně vést ústav či výzkumný tým ať již po stránce organizační či finanční a dlouhodobá záruka financování jsou dva z nejčastěji uváděných problémů. V těchto diskusích se pochopitelně vynořují i další témata, některá podstatnější, jiná specifitější pro určitá pracoviště.

Pokud jde o metodiku hodnocení, v podstatě souhlasím s předsedou AV ČR, že není správné házet do jednoho pytle instituce s různým typem financování, jako jsou vysoké školy a ústavy Akademie věd. Rozhodně tomu tak není například v Anglii, jejíž situaci ve vědní politice znám poměrně dobře. Snad neuškodí, když ji krátce objasním. Zdá se mi totiž, že prakticky ve všech českých diskusích o hodnocení vědy uniká, že Research Assessment Exercise (RAE) je pouze jednou z metod hodnocení, které v Británii existují; RAE používá pouze Higher Education Council for England (HEFCE), a to pro hodnocení ústavů a fakult

anglických univerzit. Zahrnuje to méně než polovinu výdajů na vědu ve Velké Británii!

Výzkumné instituce spadající pod Research Councils UK – zhruba srovnatelné s ústavu AV ČR – RAE jako takové nepoužívají a jsou hodnoceny jinak, protože nelze vzít metodu hodnocení výzkumných ústavů spadajících řekněme pod Arts and Humanities Research Council a beze změny ji použít k hodnocení kolosu, jakým je například Laboratoř pro molekulární biologii v Cambridge nebo National Institute for Medical Research na Mill Hill v Londýně, které řídí Medical Research Council.

Hodnocení všech ústavů a týmů a rozhodnutí o jejich dalším financování se provádí každých pět let a je specifické pro každý obor či Council. Hodnotí se nejen jejich vědecká úroveň, nýbrž také, zda stále plní průkopnickou roli, jak se očekávalo při jejich založení. Pakliže se ukáže, že vědecká úroveň klesá či že jejich výzkum již pokrývají univerzity, je tým rozpuštěn; v prvním případě tým zanikne, ve druhém se obvykle stane součástí místní univerzity. Podobně postupuje například Max Planck Society v Německu.

O rozdělení finančních prostředků mezi univerzity a Research Councils, nemluvě o průmyslu, obraně státu apod., rozhoduje britská vláda s ohledem na politické a jiné priority, nikoli podle toho, že by porovnávala body nějakého společného hodnocení univerzit a Research Councils.

Považuji to za logické a nehází to, jak by řekl předseda AV ČR, instituce s různým typem financování (dodal bych i s různým posláním) do jednoho pytle. Jde o politické rozhodnutí a žádné body v něm nehrají roli.

Spoléhat, že *IPn Efektivní systém hodnocení a financování výzkumu, vývoje a inovací*, zkráceně *IPn Metodika*, přenesení RAE – či něco jiného – jako univerzální řešení do českých poměrů, je přinejmenším idealizováním reality. Jakékoli univerzální řešení opět posoudí vysoké školy a výzkumné ústavy podle nějakého měřítka; ať se nám to líbí nebo ne, výsledná metodika bude buď nastavená tak, že bude lépe vyhovovat vysokým školám, nebo že bude přijatelnější pro ústavy AV ČR.

Angličané si rádi utahují z Irů. Typickou ukázkou je, že když se údajně v Irsku někoho zeptáte, jak se dostat odtud, kde jste, například do Dublinu, tak se Ir zamyslí a po chvíli vám řekne, že když by chtěl jít do Dublinu, vyšel by odjinud. Dovolte mi, abych si na chvíli zahrál na Ira a použil podobný přístup k metodice. Jelikož Akademie věd nedávno použila svou metodiku pro hodnocení jednotlivých ústavů, bylo by rozumné, aby se soustředila na její propracování a hlavně na to, aby její výsledky důsledně uplatňovala. Hodnocení VaVaI vysokých škol by se mělo zakládat na něčem jiném. Museli bychom se pochopitelně zamyslet, jak rozdělit státní rozpočet na VaVaI mezi jeho jednotlivé kapitoly, což je ovšem jiná otázka; avšak otázka, která má řešení, protože se jí zabývají prakticky všechny vyspělé státy a nedělají to prostřednictvím počítání bodů.

Krátce zmíním, co mne dost trápí. Jde o to, jak přesvědčit nejnadanější, nejschopnější mladé lidi, aby svou budoucnost viděli ve vědě, technologiích, inženýrských vědách či matematice (STEM). Přestože počet studentů českých vysokých škol dramaticky stoupá, STEM obory dnes studuje pouze 16 % mladých lidí; v roce 2000 to bylo téměř 30 %, v roce 1990 ještě více. Pokud bude tento trend pokračovat, české vysoké školy a výzkumné ústavy se brzy začnou potýkat s nedostatkem kvalitně připravených lidí; jestliže se s ním již nesetkávají.

Věda malé děti fascinuje; vědec je pro ně něco jako kouzelník. Zdá se, že zlom nastane na střední škole, kdy je od vědy svede vidina lehkého života a bohatství daného kultem celebrit, které denně vidí v televizi. Stát se celebritou v jejich myslích vyžaduje spíše dávku štěstí a možná i trochu talentu, ovšem zapomínají, že celebrit není tolik a navíc že být celebritou je pomíjející.

Domnívám se, že je to naše chyba; nedostatečně mladým lidem ukazujeme, že práce vědce je vzrušující a plná nečekaných příležitostí, že stojí za to zvolit si náročnější studijní obor a ne se jen snažit nabýt vysokoškolské vzdělání a titul.

Vím, že se to v určité míře děje; dobrým příkladem je například projekt *Otevřená věda*, vědecké stáže pro studenty a jiné akce Akademie věd. Rád bych však apeloval, abychom médiím mnohem aktivněji říkali ne, že to, co jsme právě objevili, je světové (což děláme až příliš často), nýbrž zdůrazňovali vzrušující a napínavou cestu, která nás k objevu dovedla.